

VILAFRANCA DE CONFLENT. Part de la muralla amb el portal de França.

Finalment, al segle XIX, es construí el polvorí del baluard de la muntanya. Des del 2008, les muralles són patrimoni mundial de la UNESCO.

Església de Sant Jaume

El primer temple era romànic, del segle XII. Fou molt transformat en època gòtica en fer-se el campanar, la nau sud, l'absis i les capelles laterals. De romànic, en resta només el mur nord, amb els dos bonics portals. Presenten arquivoltes en gradació, columnes i capitells, de marbre rosa local, decorats amb motius vegetals, animals i humans. El portal principal és obra del taller del claustre de Cuixà, en canvi el portalet, es del taller de les tribunes. A l'interior del temple hi ha: un cadirat, un crist jacent, un Sant Pere (atribuït a Jaume Cascalls) i altres talles, tots gòtics. També hi ha retaules dels segles XVII i XVIII. El de la Mare de Déu de Vida és atribuït a l'escultor barroc Josep Sunyer.

Text: Joan Codina i Bernaus

Fotos: Lluís Fernández

BIBLIOGRAFIA

Catalunya Romànica, vol. VII: La Cerdanya i el Conflent.

Guies Catalunya Romànica, vol. 14: La Cerdanya, el Capcir i el Conflent.

La route des abbayes en Languedoc- Roussillon. Editions Ouest-France, 2010.

Pays catalans, MSM, 2001.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 153

14 de juny de 2015

EL CONFLENT

CORNELLÀ DE CONFLENT

Castell (Palau)

Era la residència dels comtes de Cerdanya. Està documentat l'any 1047, però possiblement és un xic anterior. Rebé algunes transformacions al segle XIV i altres de posteriors. Actualment és privat i està repartit entre tres propietaris. A l'angle NW, hi ha una torre circular que, malgrat algunes modificacions, és romànica, i del segle XI.

Santa Maria

El primer document conegut on s'esmenta aquesta església és de l'any 1018. La parròquia pertanyia als comtes de Cerdanya. El 1097 el comte Guillem Jordà hi fundà un priorat

CORNELLÀ DE CONFLENT. Torre del castell palau dels comtes de Cerdanya i campanar de l'església.

agustinià. Des de llavors fins al segle XIV varen rebre moltes donacions. Els canonges vivien en unes edificacions adossades a un primer claustre construït al costat nord. L'any 1356, eren insuficients i el rei Pere el Cerimoniós els va cedir per a residència el palau comtal, que està al costat sud. Allà es bastí un nou claustre en estil gòtic. Al segle XV, amb els priors comendataris, arribà la decadència. El 1592, fou secularitzada i es mantingué fins a la Revolució Francesa. Fou un període de nombroses reformes de les edificacions, que varen desfigurar el priorat. L'any 1840, l'església fou declarada monument històric i es varen iniciar les restauracions.

SANTA MARIA DE CORNELLÀ DE CONFLENT

El temple va tenir dues etapes constructives, una al segle XI i l'altra al XII. Consta de tres naus, capçades per un transsepte, un absis central i quatre absidioles buidades en el mur, un i altres semicirculars. La separació de les naus és per mitjà de pilars i arcs de mig punt. La coberta de la nau central és amb volta de canó i la de les naus laterals, amb quart de volta. A cada un dels cinc absis es conserva un altar romànic de marbre. En el central, l'ara és sostinguda per quatre columnetes amb capitells de marbre, decorades amb lleons i motius vegetals.

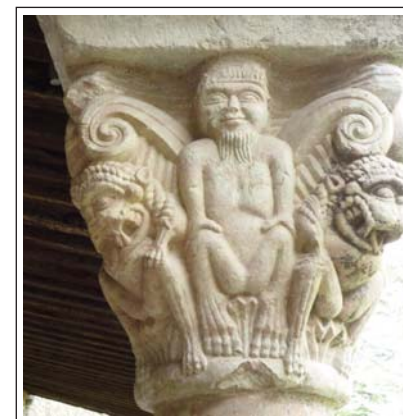
A l'absis central s'obren tres finestres de doble esqueixada. Disposen, tant a l'exterior com a l'interior, d'arquivoltes en gradació, amb dos tors decorats sostinguts per columnetes i capitells de marbre esculpits. A l'exterior, hi ha arquivoltes i faixes de

CORNELLÀ DE CONFLENT. Timpà de l'església de Santa Maria.

similars als del claustre. Aquesta tribuna va ser desmuntada durant el segle XVI i una arcada fou aprofitada pel palau abacial. En la restauració de 1954, es recol·locà al portal que comunica el claustre amb l'església.

A més dels tres moments descrits, durant el mateix segle XVI es varen efectuar grans reformes, si bé la majoria foren eliminades durant les campanyes de restauració. Només en resta, en el deambulatori, una capella amb un cupulí.

CUIXÀ. Detall d'un dels capitells del claustre.

VILAFRANCA DE CONFLENT

Vila situada en un lloc estratègic que va ser fundada l'any 1090 pel comte de Cerdanya. Primer tenia els avantatges de ser comtal. Més tard passà a ser vila reial, amb augment de privilegis. Del 1126 fins al 1773, fou la capital de la vegueria, que comprenia la comarca del Conflent, la Llaguna i la sotsvegueria del Capcir. Després la capitalitat es traslladà a Prada. La vila, de forma allargassada, es configura amb dos carrers principals paral·lels, el de Sant Joan i el de Sant Jaume, que condueixen als dos portals principals, el d'Espanya i el de França. Hi ha dos edificis notables: el de l'Hospital del segle

SANT JAUME DE VILAFRANCA DE CONFLENT. Porta principal

XI, amb reformes del XIII i l'Ajuntament del XIII. La vila sempre ha estat emmurallada. De la romànica només en queden petites parts. Les torres rodones, són gòtiques del segle XIV. Al segle XVII, l'enginyer Vauban va construir els baluards per col·locar-hi canons. Els dos portals neoclàssics s'edificaren al segle XVIII.

arcàngels Gabriel i Rafael; dues naus transversals de comunicació, separades per arcs torals sostinguts per columnes cruciformes; el santuari dedicat a la Mare de Déu i a les relíquies, situats al mig. Té planta anular al voltant d'un pilar central cilíndric i una absidiola amb l'altar. Les voltes són totes de canó. Damunt de la cripta es construí el Santuari de la Trinitat. Tenia una planta en forma de màndorla, inserida en un quadrat, amb dues petites sagristies i una absidiola a llevant. Per mitjà de dues escales de cargol els peregrins accedien a una passarel·la de fusta. Finalment Oliba va manar construir els campanars, dels quals només resta el de l'angle sud, ja que el del nord s'ensorrà el 1839. És de planta quadrada i de quatre pisos. A cada pis hi ha dues finestres senzilles o dues de geminades a cada cara. La decoració és la típica llombarda. L'atalussat del basament i els merlets són posteriors.

La tercera, de l'abat Gregori I, consistí en construir el claustre romànic del primer taller de Cuixà, amb planta de trapezi irregular. És un dels més grans. Els capitells i les columnes són de marbre rosa de Vilafranca de Conflent. Fou reconstruït el 1954 amb 35 capitells; 27 de recuperats de les rodalies i 8 procedents de la tribuna. Els capitells estan decorats amb motius vegetals (volutes, fulles d'acant o de lliris d'aigua, rosetes i pinyes), i animals (lleons, ocells, micos i bèsties fantàstiques). En d'altres hi ha figures humanes. També féu construir la tribuna o cor elevat, amb artistes procedents d'un altre taller, el conegut com a taller del *mestre de les tribunes* o *mestre de Serrabona* i té millor qualitat. Consistia en una façana amb tres arcades esculpides i una sèrie de columnes i capitells decorats amb motius

SANT MIQUEL DE CUIXÀ. Cripta del Pessebre.

dents de serra, que ressegueixen les tres finestres. Estan coronades per un fris d'arcs cecs i al damunt, un de dents de serra.

El portal principal consta de cinc arquivoltes en gradació i un timpà esculpit. Hi ha tres tors decorats, sostinguts per columnes i capitells de marbre, on es representen lleons alats, grius i palmetes. El timpà mostra la Mare de Déu amb el Nen, asseguda en un tron amb caps de lleó, dins d'una màndorla sostinguda per dos àngels amb encensers o turiferaris. Les portes de fusta disposen d'una bonica ferramenta romànica. Està coronada per una finestra similar a les de l'absis principal. El campanar, s'alça a l'angle sud-oest. És del segle XI, d'estil llombard, i té tres pisos. Al costat nord del temple es conserven restes del primer claustre. Al segle XIV, l'església fou fortificada i en els murs es bastí un pas de ronda amb merlets piramidals.

SANT MIQUEL DE CUIXÀ

L'any 840 va ser fundat el monestir de Sant Andreu d'Eixalada, en un indret amb fonts termals sulfuroses, a l'actual municipi de Nyer, al costat mateix del riu Tet. El 878, una gran riuada s'emportà l'església, alguns monjos, i la documentació. La comunitat es refugià al petit cenobi de Sant Germà de Cuixà, dirigit per l'arxipreste Protasi. L'any següent es produí la unió de les dues comunitats i Protasi en fou el primer abat. Durant el segle

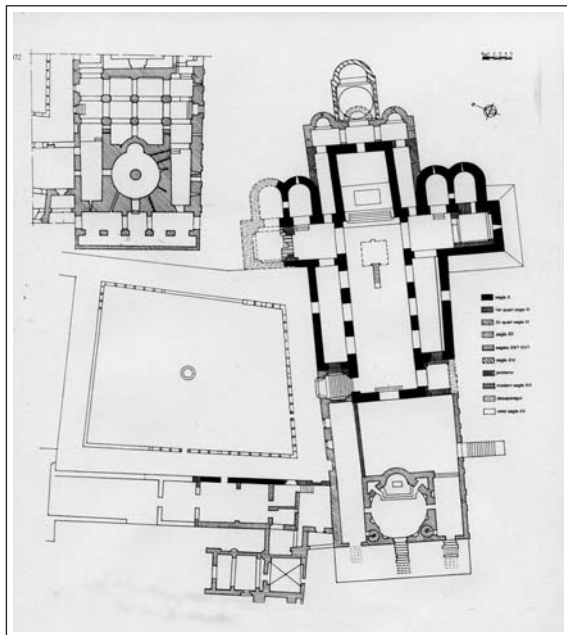

SANT MIQUEL DE CUIXÀ.

X es varen rebre moltes donacions que van propiciar un període de gran prosperitat. L'any 940, es construí una nova església, a l'oest de Sant Germà, dedicada a Sant Miquel i va ser consagrada el 953. A partir de llavors el monestir s'anomenà de Sant Miquel i Sant Germà de Cuixà. Poc després, el 964, l'abat Garí, reformà i amplià el temple preromànic. El 974, s'efectuà una nova consagració i el monestir es dedicà solament a Sant Miquel.

Oliba fou abat de Ripoll i de Cuixà del 1008 al 1046 i, a partir del 1017, també bisbe de Vic. Va ser l'introduïdor de l'estil romànic llombard i va fundar Montserrat. A Cuixà va fer-hi importants construccions. Del segle X al XII, hi hagué un *escriptorium*, on es realitzaren importants documents. Un de molt rellevant és l'opuscle sobre el monestir del monjo Garcies, escrit entre el 1040 i el 1046, els últims anys de l'abat Oliba. Allà es fa una descripció molt acurada del monestir, cosa que va ser de molta utilitat en les campanyes de restauració del segle XX. Gregori I, fou abat entre 1120 i 1146 i també arquebisbe de Tarragona a partir del 1136. Aquest va ser el moment de màxim esplendor del monestir, en què es va construir el claustre i la tribuna.

Els segles XIV i XV arribà la decadència, amb els abats comendataris. El segle XVI, es produí una reforma institucional per la qual la comunitat passà a ser una mena de capítol. El titular de cada "ofici claustral", tenia residència i rendes pròpies. S'efectuaren grans reformes al temple. On hi havia la capella de la Trinitat, en ruïnes, es bastí la sagristia major. Després de la Revolució Francesa, el monestir fou venut com a bé nacional; el claustre es va vendre capitell a capitell i fou dispersat. Al segle XIX es produí una degradació continuada dels edificis fins a esdevenir una ruïna. L'any 1913, un antiquari americà va aconseguir recomprar 36 capitells, amb els quals es va construir un claustre al museu "The Cloisters" de Nova York. Ferran Trullés, el 1919, comprà el mones-

SANT MIQUEL DE CUIXÀ. Els diferents traços equivalen a les diverses etapes de construcció. (Catalunya Romànica, vol. VII).

SANT MIQUEL DE CUIXÀ. Arcs de ferradura que corresponen a l'etapa preromànica.

tir, per allotjar els cistercencs de Fontfreda, els quals hi romangueren fins al 1965, que el cediren als monjos de Montserrat. A partir de 1920 s'efectuaren campanyes periòdiques de restauració. Les que es feren a partir de 1938 varen ser fetes sota la direcció de l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch. L'església no es va cobrir de nou fins el 1957 i el 1974 es recuperà i recol·locà l'ara de l'altar.

Arquitectura

El monestir actual té, bàsicament, tres fases constructives: la preromànica del segle X, obra de l'abat Garí; la romànica del XI, de l'abat Oliba i, finalment, la del segle XII, quan es construí el claustre i la tribuna (avui desmuntada), obra de l'abat Gregori I.

La primera constava de tres naus separades per murs, amb arcs ultrapassats, capçats per un transsepte, un absis rectangular i quatre absidioles semicirculars. La coberta era amb encavallada de fusta.

La segona, la de l'abat Oliba, consistí en afegir un deambulatori al voltant de l'absis central, amb tres absidioles (per tant quedà amb un total de set). Les naus laterals se sobrealçaren prop d'un metre i s'obriren tres finestres de doble esqueixada. Es construí la cripta del Pessebre, la capella de la Trinitat i els dos campanars. La cripta del Pessebre va ser feta per allotjar les relíquies de la Nativitat, que l'abat Garí havia portat de Santa Maria Major de Roma. Té dues naus laterals, amb arcs torals, dedicades als